

совой поддержки предприятий в Украине, освещены социальные последствия и функции его развития в условиях рыночной экономики.

Ключевые слова: социально-экономическая эффективность, государственная поддержка, финансовая поддержка, предпринимательство, функции предпринимательства, эффективность поддержки.

Kolesnik G.M., Andriiv N.M. Socio-economic efficiency of business support and its function in the modern business environment.

This paper considers the socio-economic efficiency of business support mechanisms and context-world experience, criteria for effective business support, and the extent to which targets support analysis methodology for evaluating the performance of enterprises and assess the contribution of government support in getting results. Considered areas of financial support for companies in Ukraine, highlighted the social consequences of development and function in a market economy.

Keywords: socio-economic performance, government support, financial support, entrepreneurship, business functions, performance support.

УДК 336.71 *Аспір. Ю.В. Кудряк¹ – Львівський НУ ім. Івана Франка*

АНАЛІЗ МЕТОДІВ МОБІЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ БАНКАМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ

Розкрито економічну сутність методів акумулювання фінансових ресурсів банківськими установами, здійснено аналіз динаміки обсягів статутного капіталу, субординованого боргу та депозитних коштів банків України у розрізі чотирьох груп згідно з класифікацією Національного банку України. Увагу зосереджено на вивченні методики та виявленні основних показників-критеріїв оцінювання якості сформованих пасивів банків, що дасть змогу вдосконалити менеджмент фінансового забезпечення розвитку фінансово-кредитних установ.

Ключові слова: банк, фінансові ресурси, статутний капітал банку, депозити, міжбанківські кредити, субординований борг.

В умовах інтеграції та глобалізації світової економіки значний обсяг фінансових ресурсів виводиться з країн в офшорні зони, тому актуальним завданням на державному рівні є стимулювати власників тимчасово вільних коштів інвестувати їх у розвиток національної економіки.

Реалізацію цього завдання покладено на комерційні банки, які починають посилювати вплив, втрачений з початком економічної кризи 2008 р. Банківські установи шукають найрізноманітніші методи мобілізації грошових коштів для фінансування розвитку економіки. Зростає конкуренція національних банків між собою та з банками, що знаходяться в офшорних зонах, адже саме офшорні банки проводять близько 20 % усіх банківських операцій світу, що прямо і опосередковано впливає на стан бізнес - кон'юнктури в Україні.

Різні аспекти питання мобілізації фінансових ресурсів банками досліджено у працях Васюренка О., Вовчак О., Вожжова А., Коцовської Р., Лагутіна В., Мороза А., Смовженко Т., Шелудько В. та інших науковців і практиків.

Операції, які передбачають формування власних, залучених (депозитних) або позичених (недепозитних) ресурсів банку, в економічній літературі називають пасивними операціями. Отже, пасивні операції банку є операціями з мобілі-

¹ Наук. керівник: доц. О.М. Підхонний, канд. екон. наук

зації фінансових ресурсів. Функціонуванню комерційних банків притаманна певна особливість мобілізації коштів: на відмінну від інших підприємницьких структур, кошти, що залучені на позиковій основі, є основою робочого капіталу і становлять близько 80 %.

Величина банківського капіталу дає змогу пропорційно своїм розмірами залучати кошти з грошового ринку, що забезпечується захисною функцією капіталу у разі виникнення ризиків. Зазвичай, незначні збитки покриваються дохідною частиною, проте, якщо банк зазнав великих втрат через проблеми із залученими фінансовими ресурсами, то банківський капітал відіграє роль "страхового резерву", покриваючи частину витрат і зберігаючи платоспроможність банку.

Після формування власного капіталу, комерційний банк починає мобілізувати грошові кошти на фінансовому ринку, використовуючи як запозичення тимчасово вільних коштів в інших суб'єктів економіки безпосередньо або через грошові ринки. Частина цих ресурсів надходить у центральний банк у вигляді обов'язкових резервів.

Для всіх банків України встановлено єдиний порядок визначення і формування обов'язкових резервів. Обов'язковому резервуванню підлягають усі залучені банком кошти, за винятком коштів, залучених від банків-резидентів, міжнародних фінансових організацій, а також коштів, залучених на умовах субординованого боргу. Банки формують обов'язкові резерви, виходячи із встановлених нормативів обов'язкового резервування до зобов'язань щодо залучених банком коштів, динаміку введення яких подано у табл. 1.

Табл. 1. Нормативи обов'язкового резервування [6]

Період дії	Нормативи обов'язкового резервування для формування банками обов'язкових резервів, %				
	за строковими депозитами нефінансових корпорацій та домашніх господарств		за коштами на поточних рахунках та депозитами на вимогу нефінансових корпорацій та домашніх господарств		за коштами, залученими іншими депозитними корпораціями від інших депозитних корпорацій-нерезидентів та інших фінансових корпорацій-нерезидентів
	у національній валюті	в іноземній валюті	у національній валюті	в іноземній валюті	
01.10.2004 – 24.12.2004	7	7	8	8	-
25.12.2004 – 31.08.2005	6	6	7	7	-
01.09.2005 – 09.05.2006	6	6	8	8	-
10.05.2006 – 31.07.2006	4	4	6	6	-
01.08.2006 – 30.09.2006	2	3	3	5	-
01.10.2006 – 04.12.2008	0,5	4	1	5	-
05.12.2008 – 04.01.2009	0	3	0	5	-
05.01.2009 – 31.01.2009	0	4	0	7	-
01.02.2009 – 30.06.2011	0	4	0	7	2
01.07.2011 – 29.11.2011	0	8	0	8	2
30.11.2011 – 30.03.2012	0	9,5	0	8	2
31.03.2012 – 29.06.2012	0	10	0	8,5	2
з 30.06.2012	0	12	0	10	3

Проте більша частина коштів трансформується у капітал шляхом придбання цінних паперів, надання кредитів та інших вкладів у економіку.

У табл. 2 розкрито зміст показників-критеріїв, що дають змогу оцінити якість сформованих банківських пасивів.

Табл. 2. Коефіцієнти, що характеризують якість пасивів банку

Коефіцієнт	Формула
Рівень поточних рахунків пасивів банку	$V_{np} = PP / 3K$, де: V_{np} – питома вага коштів на поточних рахунках, %; PP – залишки коштів на поточних рахунках, грн.; $3K$ – залишки сукупних зобов'язань і капіталу, грн.
Коефіцієнт співвідношення зобов'язань і капіталу	$K_{zc} = 3 / K$, де: 3 – залишки коштів по зобов'язаннях банку, грн.; K – капітал, грн.
Коефіцієнт рівня капіталу у пасивах банку	$Y_k = K / 3K$, де, $3K$ – сума сукупних зобов'язань та капіталу, грн.
Коефіцієнт співвідношення кредитів і депозитів	$K_{с.к.д.} = K / Д$, де: K – сума кредитів (активи з нормальним ризиком), грн.; $Д$ – сума основних депозитів (депозити до запитання, термінові та ощадні депозити, за винятком короткострокових та довгострокових позик грошового ринку), грн.
Коефіцієнт максимального розміру отриманих міжбанківських позик	$K_{м.б.о} = МБО / ЦК$, де: $МБО$ – загальна сума міжбанківських кредитів, отриманих від інших банків та термінових депозитів інших банків; $ЦК$ – загальна сума залучених централізованих коштів – короткострокових і довгострокових кредитів НБУ, отриманих банком
Коефіцієнт максимального розміру наданих міжбанківських кредитів	$K_{м.б.н} = МБН / ЦК$, де: $МБН$ – загальна сума термінових депозитів, розміщених банком в інших банках та міжбанківських кредитів, наданих іншим банкам
Термін зберігання депозитних коштів	$T = (ДК * П) / Д$, де: $ДК$ – середній залишок коштів на депозитних рахунках, грн.; $П$ – оборот по поверненню клієнтам коштів за період, грн.; $Д$ – кількість днів у періоді
Рівень осідання коштів на депозитних рахунках	$P_o = (ДК_k - ДК_n) / Н$, де: $ДК_k$, $ДК_n$ – відповідно залишки коштів на кінець і на початок періоду, грн.; $Н$ – оборот по надходженню коштів на депозитні рахунки за період, грн.
Коефіцієнт використання депозитів	$K_{вд} = КР / ДК$, де: $КР$ – середній залишок наданих кредитів, грн.; $ДК$ – середній залишок коштів на депозитних рахунках, грн.

Джерело: [2, с. 75-78].

Аналізуючи метод мобілізації фінансових ресурсів за допомогою статутного капіталу, варто зазначити, що внесення коштів акціонерами для збільшення розміру статутного капіталу є заходом прямої дії, оскільки капітал банку визначається як сукупність різних капіталів із врахуванням коригувального коефіцієнта важливості впливу на процес формування капіталу окремої його складової та моменту оцінки під час представлення складових у єдиній одиниці вимірювання, а саме у грошовому еквіваленті. Внаслідок чого, збільшення статутного

капіталу банку за однакових показників інших складових капіталу та статичному середовищі оцінки у визначений часовий момент, у якому відсутні зовнішні фактори впливу, котрі можуть привести до зміни важливості окремих складових, спричинить збільшення сукупного капіталу банку.

Динаміку розміру статутного капіталу банків України за період 2008-2012 рр. зображено на рис. 1.

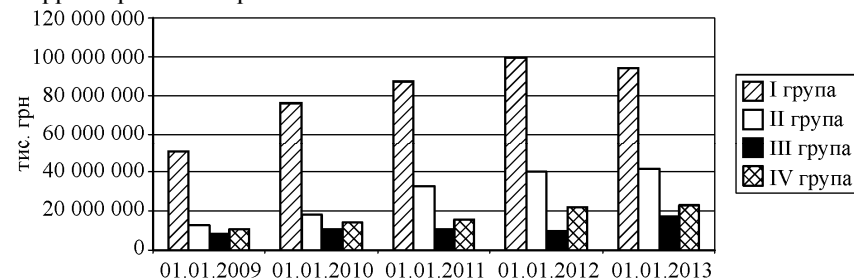

Рис. 1. Динаміка обсягу статутного капіталу банків України (побудовано автором на основі даних [www.bank.gov.ua])

Досить цікавим є питання щодо економічної сутності субординованого боргу банку. З позиції фінансового обліку субординований борг відносять до зобов'язань банків, однак йому властиві й ознаки власного капіталу. Відповідно до нормативних документів, такі запозичення збільшують розмір регулятивного капіталу банку та беруть участь у визначенні нормативів адекватності основного і регулятивного капіталу (Н2, Н3). Хоча, з іншого боку, передбачено, що такі зобов'язання мають характер субординованих, тобто у разі банкрутства банку є другорядними порівняно із зобов'язаннями перед вкладниками, але мають пріоритет перед виплатами акціонерам у разі встановлення їх черговості. Ураховуючи позиції фінансового обліку щодо такого типу операцій, субординований борг включають до зобов'язань банків, які необхідно повертати у визначений термін. Відповідно до Закону України "Про банки і банківську діяльність", сума субординованого боргу, включеного до капіталу, щорічно зменшується на 20 відсотків її первинного розміру протягом п'яти останніх років дії договору. У світі субординовані зобов'язання вважають менш ризиковими, ніж акції банків, тому вони мають нижчий рівень доходності. Для банку таке джерело формування фінансових ресурсів є досить дешевим порівняно з емісією акцій. Здебільшого, капітальні зобов'язання випускаються терміном на 10–15 років під фіксовану ставку або на дисконтній основі, коли дохід забезпечується за рахунок зростання їхньої курсової вартості. У зарубіжних країнах субординовані зобов'язання можуть бути конвертованими, коли умовами випуску передбачено можливість їх обміну на акції в майбутньому. Саме конвертованість підвищує привабливість таких фінансових інструментів, оскільки надає право придбання акцій у найвигідніший момент.

Динаміку розміру субординованого боргу банків України за період 2009-2012 рр. зображено на рис. 2. Важливим методом формування банківських ресурсів виступають депозитні операції, що дають змогу використовувати акумульовані від фізичних та юридичних осіб кошти для кредитування потреб економіки.

Зацікавленість населення у депозитних вкладеннях спричинена високою доходністю таких операцій у посткризовий період функціонування економіки, а також доступністю порівняно з іншими інвестиційними об'єктами вкладення тимчасово вільних коштів.

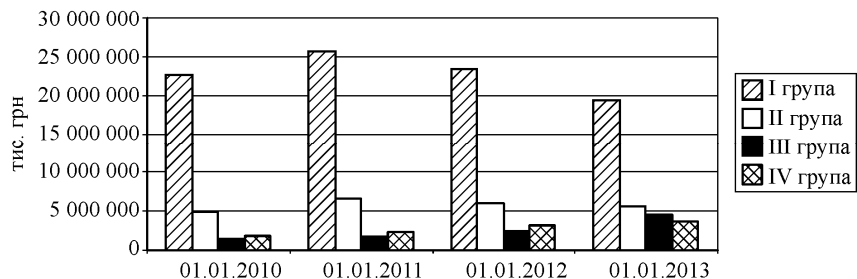

Рис. 2. Динаміка обсягу субординованого боргу банків України (побудовано автором на основі даних [www.bank.gov.ua])

Велику частку, яка проте не може перевищувати 30 %, у структурі депозитних вкладів становлять депозити до запитання (на вимогу). Вкладник за умовами депозиту має право у будь-який момент забрати свої кошти. Це змушує банки нагромаджувати високоліквідні активи, щоб за потреби вчасно виконати свої зобов'язання перед власником такого рахунку. Це обґрунтовує необхідність утримання банками значних грошових резервів, які в більшості випадків зберігаються в центральному банку.

Строкові депозити є одним з видів основних депозитів, особливістю якого є те, що вкладники вносять кошти на визначений банком термін. У разі дострокового повного або часткового зняття коштів банк виплачує дохід за заниженими процентними ставками.

Строкові депозити є найнадійнішим методом мобілізації коштів, оскільки не потребують збереження значного обсягу високоліквідних ресурсів. Власники тимчасово вільних коштів відкривають строкові рахунки, адже відсоткові ставки, запропоновані банками, є вищими порівняно з депозитами до запитання (на вимогу). Високі витрати на утримання таких вкладів є головною проблемою банків. Також фінансові ресурси на строкові депозити можуть прийматися у вигляді дорогоцінних металів. Клієнт може на місці придбати потрібну кількість металу певної проби, що зазначена в договорі, та здійснити за ними вклад або внести на рахунок відповідну обсяг дорогоцінних металів.

Строкові депозити користуються найбільшим попитом у власників тимчасово вільних фінансових ресурсів. Строкові депозитні операції становлять 67 % всіх вкладів, тоді як депозитами на вимогу користуються тільки 33 % клієнтів.

Динаміку розміру субординованого боргу банків України за період 2009-2012 рр. зображено на рисунку 3.

У випадках, коли наявні ресурси не дають змогу покрити розриви ліквідності, банки залучають міжбанківські кредити, які хоч і зменшують прибутковість банків, однак при цьому дають змогу вчасно розраховуватися з клієнтами за раніше взятими зобов'язаннями.

Неефективне регулювання достатності банківського капіталу в умовах економічної нестабільності та посилення глобалізаційних процесів вітчизняної

економіки зумовлює відсутність можливостей у залученні банками значних обсягів фінансових ресурсів, здійсненні масштабних активних операцій з реальним сектором економіки. Тому управління ресурсами банків України в умовах посткризового відновлення світової економічної системи передбачає вирішення проблеми дефіциту фінансових ресурсів та пошуку нових методів їх акумулювання. Для успішного вирішення цього завдання перспективним напрямом подальших досліджень цієї проблематики є врахування досвіду та новітніх механізмів акумулювання ресурсів європейськими банківськими установами, а також створення сприятливих передумов для виходу вітчизняних фінансових посередників на міжнародний ринок запозичень.

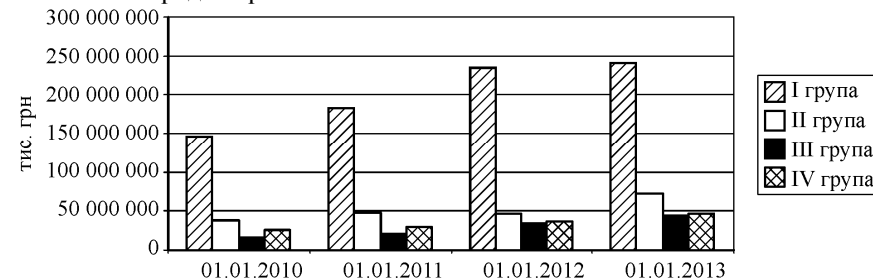

Рис. 3. Динаміка обсягу депозитів банків України (побудовано автором на основі даних [www.bank.gov.ua])

Література

1. Аналіз діяльності комерційного банку : навч. посібн. [для студ. ВНЗ] за спец. "Банківський менеджмент" / за ред. проф. Ф.Ф. Бутинця та проф. А.М. Герасимовича; КНЕУ. – Житомир : ПП "Рута", 2001. – 384 с.
2. Арбузов С.Г. Банківська енциклопедія / С.Г. Арбузов, Ю.В. Колобов, В.І. Міщенко, С.В. Науменкова. – К. : Центр наукових досліджень Національного банку України : Вид-во "Знання", 2011. – 504 с.
3. Банківський нагляд : підручник / О.В. Васюренко, О.М. Сидоренко. – К. : Вид-во "Знання", 2011. – 502 с.
4. Вожжов А.П. Процессы трансформации банковских ресурсов : монография / А.П. Вожжов. – Севастополь : Изд-во СевНТУ, 2006. – 340 с.
5. Крупка М.І. Банківські операції : підручник / М.І. Крупка, Є.М. Андрушак, Н.Г. Пайтра / за ред. д-ра екон. наук, проф. М.І. Крупки. – Львів : Вид-во ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. – 312 с.
6. Офіційна Інтернет-сторінка Національного банку України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.bank.gov.ua>.
7. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р., № 2121 – III // Офіційний вісник України : укр. інформ. бюлетень. – 2001. – № 1, т. 1. – С. 1.

Кудряк Ю.В. Аналіз методів мобілізації фінансових ресурсів банками в сучасних умовах розвитку

Раскрыта экономическая сущность методов аккумуляции финансовых ресурсов банковскими учреждениями, проведен анализ динамики объемов уставного капитала, субординированного долга и депозитных средств банков Украины в разрезе четырех групп согласно классификации Национального банка Украины. Внимание сосредоточено на изучении методики и выявления основных показателей-критериев оценки качества сформированных пассивов банков, что позволит усовершенствовать менеджмент финансового обеспечения развития финансово-кредитных учреждений.

Ключевые слова: банк, финансовые ресурсы, уставный капитал банка, депозиты, межбанковские кредиты, субординированный долг.

Kudlyak Yu.V. Analysis of methods of mobilization of financial resources by jars in the modern terms of development

In the article the author revealed the economic essence of the methods of accumulation of financial resources of the banking institutions, conducted the analysis of the dynamics of the issued share capital, subordinated debt and deposit funds of Ukrainian banks in the context of the four groups according to the classification of the National Bank of Ukraine. Attention focused on studying the methods and the identification of the key indicators-criteria of evaluating the quality of the generated liabilities of the banks, that will allow to improve the management of the financial providing of development of financial and credit institutions.

Keywords: bank, financial resources, issued share capital, deposits, interbank loans, subordinated debt.

УДК 336.[71+22]

*Асист. О.С. Лемішовська, канд. екон. наук –
НУ "Львівська політехніка"*

КОНЦЕПЦІЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ПОДАТКОВИМ ПРОЦЕСОМ БАНКІВ

Розглянуто сучасні спрямування концептуальної побудови податкового менеджменту, його функціональне позиціонування в системі управління банківською установою. Наведено результати критичного аналізу існуючої організації управління податковим процесом банківських установ. Запропоновано концепцію його функціональної моделі.

Ключові слова: банки, оподаткування, податковий процес, управління, податковий менеджмент, податкова політика, податкове планування, функціональна модель.

Постановка проблеми. В умовах невизначеності сучасного фінансово-економічного середовища (глобального і національного), високої ризикованості інвестиційно-кредитних операцій конкурентоспроможність і ринкову позицію отримують банки, здатні забезпечити взаємодію всіх елементів системи управління, включаючи управління податками. Виходячи із європейських та загальносвітових тенденцій щодо посилення змісту і параметрів оподаткування корпоративних структур реального і фінансового секторів економіки, податковий менеджмент (самодостатня структура управління податковим процесом) об'єктивно визнано важливою підсистемою фінансового управління банківських установ. Доцільна і дієва організація системи управління податковим процесом визначально впливає на загальну ефективність діяльності банку, оскільки податкові відносини опосередковують більшість банківських операцій. Саме ці причини обумовлюють потребу досліджень щодо управління процесами оподаткування банків, доцільне спрямування розвитку та формування цілісної та структурованої концепції управління податковим процесом банків, що базується на удосконалених податкових інструментах.

Аналіз останніх наукових досліджень з досліджуваної проблеми та визначення питань, що не вирішені. Аналізом тематичних джерел [1-10] виявлено, що лише в незначній кількості праць вітчизняних науковців управління податковим процесом виділяється як самодостатній напрям і складова фінансової політики банків [1, 3, 6]. У публікаціях зазвичай така підсистема ототожнюється й змістовно позиціюється з поняттями "податкова політика", "податковий менеджмент" та "податкове планування", сутність яких зводиться до спрямованості на поточну мінімізацію платежів до бюджету [2, 4, 5].

Невирішеними питаннями залишаються питання чіткого розмежування наведених категорій та взаємодії складових структурних елементів податкового процесу в межах управління ним.

Мета роботи. Метою роботи є обґрунтування доцільного взаємозв'язку складових управління податковим процесом та формування на цій основі концепції його функціональної моделі.

Виклад основного матеріалу. Дослідження концептуальних засад функціональної моделі управління податковим процесом у банках найдоцільніше розпочати з розгляду категорії "податковий менеджмент", яку на макро- і мікрорівні достатньо широко застосовують у сучасних наукових дослідженнях банківського і реального секторів економіки, наукових і навчально-академічних джерелах та в практичному оперуванні у сфері оподаткування. Такий термінологічний і категорійний апарат використовують як стосовно діяльності державних податкових органів, так і до організаційної корпоративної структури окремої економічної одиниці, у функції якої входять усі процеси і процедури пов'язані з плануванням, нарахуванням та сплатою податків.

Із загальноекономічного погляду, можна дотримуватись позицій, що "податковий менеджмент є частиною системи управління і його можна визначити як сукупність принципів, методів, засобів і форм управління процесами оподаткування, розроблених і застосовуваних з метою оптимізації податкового навантаження і на цій основі підвищення ефективності діяльності економічного суб'єкта" [1, с. 4].

У цих двох різнорівневих системах податкової сфери (державний і корпоративний менеджмент) використовують такі взаємопов'язані форми системного управління як податкове прогнозування і податкове планування, регулювання (оптимізація) та контроль, а також аналіз результатів. Виконання плану надходжень податків до бюджету (державний податковий менеджмент) і мінімізація (оптимізація) податкових платежів (корпоративний податковий менеджмент) – такі основні орієнтири до оцінювання ефективності функціонування цих систем в українській практиці.

З позиції ефективності й інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності національної економіки такі результати функціонування податкового менеджменту повинні, безперечно, базуватися на двоїстості характеру оцінювання – мобільності й ефективності фінансово-економічних процесів і рентабельності та зростанні ринкової вартості власного капіталу суб'єктів економіки. Передусім це стосується банківських установ як інституційних інвесторів реального сектору економіки.

Ми дотримуємося позиції, що "специфічні прийоми та інструменти корпоративного податкового менеджменту не суперечать загальним принципам державного менеджменту" [2, с. 127] і на цих висхідних принципах пропонуємо такі координати створення концептуального базису системи податкового менеджменту у національній економіці (рис. 1).

Проведені дослідження засвідчують, що категорія "управління податковим процесом" в системі фінансового управління є недостатньо вивченою. Конкретизоване розуміння цього категорійного поняття з визначенням його місця в системному інструментарії фінансової діяльності не є однозначним. У сучасній